

Marijan Lipičnik

ŠTEFANOV BLAŽ, GROBAR

*Pomni,
si ti spomin moje zadnje besede,
si ti odmev moje poslednje misli,
si ti vzdihljaj za besedilo moje solze,
morda brezno brezdanje, izvir v soteski.*

Blaž je star in neumen. Ljudje se mu režijo, ko s široko razkoračenimi koleni prikolovrati na starem črnem kolesu mimo kapelice v vas.

Smejijo se njegovi sključeni, revmatični postavi in vsakemu njegovemu gibu. Smešen je v blatnih, gumijas-tih škornjih ter prav tako v zapacanih hlačah in suknji.

V trgovino zraven Cencove gostilne hodi po kruh in po tiste 'navadne klobase'. Za malico jih ima v petek in svetek, kadar se pač usodi zahoče njegovega posla. K jedači sodijo seveda tudi cigarete: vedno vzame "tiste rdeče brez filtra" in včasih poleg njih olje, moko ali kaj podobnega, potrebnega za skromno kuho. Nič posebnega. Podnevi je (zajtrkuje in kosi) na pokopališču. Za večerjo v stari Štefanovi koči, kot so domačini poimenovali njegov leseni dom še po očetu, pa se tudi ne potrudi kdove kako. Šele pozno zvečer se utrujen in zgrbljen priplazi domov, in bolj zaradi navade, ker se pač mora nekaj toplega pojesti, kot zaradi gladu, si pripravi prežganko ali kakšno drugo čudno dišečo čorbo in ni mu mar, dokler je zlati jabolčnik na mizi.

Zjutraj jo mahne še pred mašo tja dol v cerkev, na svoj svet. Nanj gleda kot najbolj skrbna gospodinja na zelenjavni vrt, zanj bi dal vse, in kakor se mu zdi, mu ta tihi prostor tudi vrača, daje moč in veselje do življenja.

Nikakršnega pokoja in odmorov si ne želi, ne potrebuje zdravilišča, kamor so ga vabili krajevni veljaki in župnik, in če bi spet moral pustiti to delo drugim, se mu zdi, da bi kar umrl. Nalašč. Kolikor je v družbi s smrtjo, bi lahko dejal, da mu tudi ne bi bilo težko umreti. Saj jo tako že pozna - pot v Zali log.

Rad koplje in rije po rjavi ilovnati zemlji, proti vrhu (na desno je res že bolj trdi lapor), da pomisli včasih, kako je že mimo to zgornje življenje in da je že doli, spet z lopato in rovnico med rajnkimi, ki se jih še vseh tako dobro spominja. Le to mu potem ni doumljivo, kam bodo s spodnjega sveta mrli ljudje in kakšna zemlja bo za kopat, če je že pri vrhu včasih tako trda. Odkar je v vasi grobar, ve na teh nekaj sto metrih povsod, v kaj bo lopato zasadil.

Najlepše za kopanje je okoli Breznikovih in tja do groba starega Stablovnika. Zemlja je rahla, neštetokrat prekopana, brez kamenja in laporja in tudi ilovnato še ni preveč tam gori pod cerkvijo.

Na desno za obzidjem (proti travnikom) je lapor, in kot zakleto je tam še največ prostora za nova grobišča. Morda za tri, štiri, in tu in tam vmes še kakšno starejše prekopano mesto...

Blaž ve, da nima več veliko prostora na pokopališču zadnja leta, odkar se je vas povečala in je vse več teh modernih bolezni in cestnih pomorij. Večkrat je že prosil župnika in krajan, naj mu le pustijo razširiti razkopavanja navzgor in zadaj za cerkvijo, pa kot da jih ni mogoče ogreti za tako pomembno stvar. Ko pa bo Blaž nenadoma ostal brez prostora in z novim naročilom na grbi, bo pa: "Znajdi se!" in milo proseča rotenja: "Za božjo voljo, tu ga hočemo imeti pokopanega!" Na zgornji strani je zid nizek in tenak, ob straneh navzdol in spodaj ob cesti pa je pokopališče obdano s pravim obzidjem. Le kdo ga bo rušil! V dolnjem desnem kotu ima Blaž svojo uto, bolje rečeno, zidano hišico za samokolnico, krampe in lopate,

za nekaj desk, lesenih in železnih križev, za par polomljenih spomenikov in za ostalo šaro, ki je verjetno ne bo nikoli več rabil, a bi jo prav gotovo pogrešal, če se ne bi, kadar se najbolj mudi, spotikal ob njo.

Od Blaževe shrambe za orodje do kapelice ob vhodu je težka zemlja. Svet se že izravna in neprepustni sloji še ob največji suši držijo dovolj mokrote, da je kop naporna in utrudljiva. Spomladi, in ko se vlijejo jesenska deževja, pa se tod v jamah nabere blatne brozge do kolen ali celo do pasu. Mastne ilovnate kepe se lepijo na lopato in kopačo, da postaneta obupno težki, in včasih se mu zazdi, da tega ne bo več zmogel. Najraje bi klecnil v rjavo, kлокotajočo mlako in za vedno umolknil, pustil ljudem, kar je njihovega ter ostal spodaj, med mrtvimi, ki pritajeno vabijo.

Saj jih vse pozna: Goltnika, staro Muhovco, Štrucla, Ras-koke, Ivančekove stare in mlade, Drsela je umrla šestinpetdesetega, Omejc dve leti za ženo, ni dolgo, kar se je pobil Pušnikov fant...

Potisnil bi glavo v vodo ali pa bi pokleknil na izmučena kolena in samo počakal, da ga zalije in pokrije vdirajoča prst. Tako, skopal bi zadnji grob zase in v njem ostal! Sam! Brez pogrebcev! Minilo bi deževje in sredi pokopališča bi sveže dehtela nova gomila. Kakor mu kdaj nagaja zemlja, pa mora zalagati z deskami ter stebriči okoli in okoli; ve, da bi ga zasulo samo in ostal bi notri. Vendar, kaj ko vedno koplje le po naročilu. Pridejo takšni bolj sposobni, organizacijsko podjetni sorodniki, ki urejajo posmrtni zadeve, 'ta zadnji domek' za ponesrečenega brata, za zapuščeno sosedo, za prijatelje.... In on jim nudi: "Ali višje gori, v bregu na soncu, ali bolj v hladu..." Z vsemi se pogovori, saj zna. Nič preveč spraševanja, le uradne stvari ga zanimajo, brez vsakršnih podrobnosti. Ljudje so občutljivi, in če si neroden v tistih dneh, takoj sprožiš celo povodenj vzdihovanj in solza. Gorje spominov. Vse le za potrebe vaščanov, delo ima

oddano že vnaprej in zdelo bi se mu narobe, če bi zdaj kopal še zase. "Ne, ne bi mogel, saj ne veš, kje te čaka!? Kaj bi mislil na smrt, ko pa pride sama, brez pozdrava."

Pa četudi bi prišel, ko bi iz vasi prihiteli z vestmi o novih mrličih. Ja, ljudje radi mrejo. Takole na pomlad, ko se vreme menja, in jeseni jih je največ; z mrazom pridejo žalostni in turobni dnevi.

Pritisne slana, in saj jo pozna - v megleni plašč se zavija plaha žena. Ne kakšna shujšana golica, okostnjak ali kakršnakoli prikazen. Utvare, prazen nič! Saj jo večkrat vidi, ko zapre svoje trudne oči. Milih rok je, nežnega pogleda in dolgih, frfotajočih las, v predpasniku in coklah, kakor njegova že davno preminula mati. Na glavi nosi žalno ruto in ko te poboža, zaspiš, ali v nasilju padeš kot spodsekan. Vsakomur svojo mero!

To je ljudem usojeno in zoper to ne moreš, najsi bodeš s šilom ali s peresom, si zdravnik ali samo grobar.

Poredneži se radi šalijo na njegov račun; to so obešenjaki, ki ne znajo drugega, kot kovati zdrahe med ljudmi in jo zagosti kakšnemu revežu, ki je vse svoje življenje garal za njihov blagor. Mimo takšnih gre, čeprav blaten in sključen, prezirljivo ponosen, ne da bi se branil z eno samo kretnjo.

Vedno je lažje kopal, kot vrtel jezik in se bodel z vsevedneži, ki ničesar ne znajo. Karkoli bi jim že dejal, bolj bi se mu smejali, še lažje bi ga oponašali. Vselej pa pride čas, ko ga ti isti objokani prosijo odpuščanja in se priporočajo za njegovo nevredno, umazano delo.

Sicer pa, kaj bi se usajal zaradi teh nekaj praznih besed, ki nikdar ne odtehtajo konja. Kaj bi jim meril otročja spakovanja in čemu bi jokal z njimi vred, vsega je na pretek na tej gorki zemljici od njihovih prastaršev naprej, in marsikdo bo pomnil grenko izkušnjo. Sami naj spoznajo težo ljudskega trpljenja, ko pride dan polaganja

računov.

Blaž tudi ni več mlad. Lani konec leta je dopolnil triin-sedemdeseto in letos, če ne bo padel v svoj poslednji grob, bo decembra, za Barbaro, že četrtrič čez sedmi križ. Leta so to, katerih vrstnice ležijo pookoli, katerih bratje in prijatelji kašljajo v toplih rjuhah in bljuvajo, poslednjič v potnih sragah, rumeni sok iz lačnih ust.

Samo Visočnik je v njegovem času še kopal v vinogradu. Sam. Nikogar ni bilo med bleščečim količjem, ko je po cel teden gnal svežo raz v reber. Tistikrat je še bil v gorici, se z usločenim hrbtom ubadal s težko kopaško motiko ter svetil v soncu s privzdignjeno kopačo v vas, sosedom v zasmeh; zet pa je bil na službeni poti. Tedaj še, a ne več dolgo... Sedaj krmi le še zajce, svinje ter kokoši in čaka Blaža, kdaj se bo pripeljal mimo. Visočniku niso mrli ljudje že petnajst let, odkar je izgubil ženo Štefko. Tudi on se je norčeval iz Blaža, pa ni stokal potlej in neumno prosil. Njegove šale so bile vedno takšne, da mu je vlil še več poguma, bolj hudomušne kot zlobne. Le kako bi mu jih Blaž lahko zameril?

Da, da, starost je tu, a pokoja še ni nikjer. Nehal bi, da ni še ta teden potrebno s peskom posuti poti, prehode in okoli grobov. Mikekovo mater bo prekopal, že dvajset let ni sluha o njenih potepenih potomcih tam preko, v Ameriki. Še pred vojno je umrla, v času druge košnje, ko jo je vroči avgust sredi sušenj na travniku pregrel. Njena fanta sta jo pobrisala nekje konec vojnih let. Šla sta v Argentino, zadnjič pa sta se oglasila iz Toronta. Ljudje so vsemogoče natolcevali po vasi, tudi da sta v težkih časih prekupčevala in služila tujim gospodarjem. Vozila sta s konji, za preživetje opravila vsakršno delo. Tudi mrtve zelence sta vlačila iz Florjanščice, da bi potem brez prave obsodbe pobegnila pred zlobnimi jeziki. Čeprav zverine svoje dni, so bili to le mrtvi ljudje, ki jih je bilo potrebno pač pospraviti. Samo Blaž ju je razumel, in če sta za posel hotela še plačilo, je bilo to morda bolje, kot da bi to počela iz sočustvovanja. Zavistneži pa so

obrnili vso stvar tako, da so največji poštenjaki lenuhi, najbolje plačano opravilo pa obrekovanje.

Ženskam bo snel bogca s križa, naj ga prebarvajo. Križu, okoli katerega se vse vrti, pa bo potrebno napraviti novo pločevinasto kritje. Dokler je še toplo, brez dežja, bo tudi obzidje potrebno nekajkrat popraviti, morda bo zamenjal še kovinsko mrežo na glavnih vhodnih vratih, morda bo prepleskal tudi okvirje. Dela je toliko, jesen pa tako kratka. Konec oktobra, še pred novembrom, hočejo vsi - od župnika s farani do krajevnega sveta s predsednikom - da pokopališče dobesedno žari, da bi za njihove piškave solde kar vse pozlatil. Opravi bo, kot je zmeraj, le če se ne bo tokrat kaj nepričakovanega pripetilo. Kadar moraš najbolj hiteti, se vedno oglasijo še vaščani in stokajo.

Pred leti, ko ga je revma potisnila v posteljo in ni mogel vstati, je cela vas zastala ob dejstvu, da Blaž nima pravega naslednika. Da nikogar ni, ki bi v nuji hotel šariti med grobovi in grebsti prst, da zavije v njo sosedo ali rajnko teto. Stegujejo jezike, za takšno delo jih pa ni! Ležal je skoraj dva meseca in se vrnil prej, kot bi smel, a so ga vendar pogrešali bolj kot gostilničarja ali vse odbornike skupaj. Strahoma so povpraševali njegove najbližje, kako mu gre in če je že bolje. Kdor pa je imel tiste dni nesrečo v hiši, komur je stara mati izdihnila, je moral iskati kar med svojimi sorodniki dovolj neustrašnega podjetneža za izkop grobne jame. Takrat si lahko videl, kako so v novih, modrih zlikanih kombinezonih nerodno lopatali Blažev svet, preklinjali močo ilovice ter za vsak kamenček vzklikali, kot da bi že potrkali na zgornja vrata pekla. Kakor je Blaž znal jamo postaviti natančno med vrste in jo uravnati po dolgem in počez, so se tedaj kopale brez vsakega reda in različnih oblik. Marsikdo se je bolj ustrašil Blaževe bolezni kakor mrliča v lastni hiši in vsak je prej stopil do njegove koče, da vidi, če morda le ne bi grobar to sam zmogel...

Obupna zadrega.

Blaž pa je spet prikolesaril mimo Cencove krčme, kupil

klobase in se odpeljal naprej do pokopališča. Ustavil se je spodaj pri kapelici, dvakrat močno zajel sapo in že je pospravljaj puščeno orodje, razmetane smeti, že je vozil samokolnico med grobovi in se usajal nad malomarneži, ki jim pač ne gre zaupati tako pomembnega dela. Počasi se je spet utekel; še je hropel v breg in napol ozdravel tudi med delom. Spet je moral pripraviti dve jami, spet lapor, blato in luža.

Ljudje so pričeli govoriti (kakor znajo), da Blaž ne bo nikoli prenehal, da ima skrivno pogodbo s kraljico noči, ali da je že bil doli, pa zanj tam ni pravega opravila, ker se samo počiva. Vsemogoče so trobezljali in opravljali, nekatere pa že sedaj skrbi, kaj bo, ko bo Blaž dokončno zapustil rovnico in lopato ter za vselej obrnil hrbet svojemu blatnemu delu, ki ga je tako ljubil in ga znal edini tudi ceniti.

Včeraj je umrla Malči, danes, brez strahu, je Blaž že navsezgodaj drvel skozi vas in je bil že pred deveto globoko v zemlji. Zgodaj zjutraj, še pred mašo, lahko največ skoplje. Ljudi ni in nihče ga ne moti v njegovi zamaknjenosti.